

Тарас Шевченко: «Був я ... плакав, сплюндрували

Впродовж усього життя Тараса Григоровича Шевченка зв'язувала щира дружба з багатьма лікарями (близько п'ятдесяти осіб), чимало з яких – В. Даль, М. Кетчер, Д. Мін та інші – були визначними представниками медичної науки та прогресивними діячами свого часу. Шевченко для них – не лише пацієнт, а передусім великий митець, гуманіст, борець революційно-демократичного напрямку. Вони всіляко намагалися допомогти, підтримати поета в доланні тих фізичних і моральних мук, яких йому протягом усього життя завдали кріпацтво, поліцейські переслідування, заслання, виснажлива солдатчина. Їхня взаємозбагачуюча приязнь, відданість хворому – знайшли гідне наслідування сучасних медиків у теперішні революційні часи на Майдані.

У славній плеяді безсмертних класиків літератури ім'я Тараса Шевченка стоїть поряд з такими велетніми думки й слова як Гомер і Данте, Шекспір і Петрарка, Руставелі і Нізамі, Пушкін і Толстой, Гете і Байрон, Шіллер і Гейне, Бальзак і Гюго, Міцкевич і Бернс.

Тарас Шевченко прожив коротке і тяжке життя. Він помер у 47 років, з яких 24 припали на кріпацтво, 10 – на заслання і лише 13 років поет був порівняно вільною людиною і то чотири роки він жив під невисипущим наглядом царських жандармів. Оглядаючись на свій страдницький життєвий шлях, поет з гіркотою казав: «Сколько лет потерянных! Сколько цветов увядших!». Тавруючи царизм, який занастив життя великого сина українського народу, Микола Некрасов у вірші «На смерть Шевченко» писав:

**Все он извещал: тюрьму петербургскую,
Справки, допросы, жандармов любезности.**

Самодержавний уряд жорстоко розправлявся з передовою думкою Росії. Шевченко поділив сумну долю багатьох кращих людей – великих поетів, мислителів та революціонерів, які жили в умовах деспотизму. Трагічно загинули Пушкін і Лермонтов, Полежаєва замучили солдатчиною. Декабристів заслали на каторгу в Сибір, п'ятеро з них – стратили. Чаадаєва оголосили божевільним. Герцену довелося тікати від переслідувань за кордон. Белінського врятувала від каземату лише смерть. На засланні опинився Салтиков-Шедрін, на каторзі – Достоевський... Та ні арешти, ні постійні залякування, ні холодні й темні каземати, ні заслання і каторжна солдатчина, ні довгі роки поневірянь – ніщо не зламало поета-революціонера, не похитнуло його благородних поривань. "Караюсь, мучуся... але не каюсь!..." - зазначав він у вірші "О думи мої".

Не зламавши морально, царизм намагався підкосити Шевченка фізично. Хоч він був «наділений міцною будовою тіла», як зазначалося у вирокі, царські сатрапи підірвали сили поета, завдали непоправної шкоди здоров'ю, прискорили його смерть.

У свідостві про смерть поета, лікарі помилково вказали вік – 49 років, хоча поету було лише 47, тому нижче в свідостві олівцем виправили дату. Сучасна медична наука уточнила діагноз, встановлений у 1861 році лікарем У.Я.Барі: передсмертною хворобою Шевченка був органічний некомпенсований порок серця III-ст., цироз печінки і асцит. Зі знайдених в архівах ще у Ленінграді архівні документи допомогли детально дослідити і обґрунтувати обстановку перебігу хвороби Шевченка – смерть його була передчасною...

Вперше серйозно Тарас захворів у 17 років, коли законтрактував його пан Енгельгард «разных живописных дел цеховому мастеру» В.Г.Ширяєву, щоб зробити з обдарованого козачка свого дворового художника. Ширяєва Шевченко згадає як «человека грубого и жестового», учнів тримав на горіщі. Неприятливі побутові умови, непосильна робота вдень і вночі позначилися на здоров'ї Шевченка. Навесні 1837 року він тяжко захворів. Сошенко примусив його лягти в ліжку і викликав знайомого лікаря О. С.Жидовцова. Той, оглянувши хворого, порадив відправити у лікарню. Ширяєв не дав жодної копійки на лікування Шевченка, хоч у контракті передбачалося, що в разі захворювання учня майстер зобов'язаний лікувати його за свій кошт. Тому довелося друзям Тараса клопотатися перед Товариством заохочення художників. З цього приводу у звіті товариства від 30 березня 1837р. зазначалося: «Пансіонеру Алексееву і учню Шевченку на ліки... 50 карб». На ці гроші лікар Жидовцов і Сошенко поклали Шевченка в петербурзьку міську лікарню Св.Марії Магдалени. Хвороба була затяжна і тривала: 8 дів юнак був непритомний. Проте лікування, дбайливий догляд, увага друзів, зокрема Карла Брюллова, і як писав сам Шевченко, «молодое здоровье» перемогли...

Відтак, Шевченко з новими силами береться до улюбленої справи. Він став відвідувати класи Академії мистецтв – вищого художнього учбового закладу Росії, а згодом став одним з найулюбленіших учнів і друзів Брюллова. Юнак поринає у світ художніх, літературних і наукових інтересів. Він не тільки слухає бесіди великого майстра «о предметах, необходимых для художника», а й ознайомлюється в його багатій бібліотеці зі світовою літературою – з творами Гомера, Шекспіра, Шіллера, Вальтера Скотта, Державіна, Пушкіна та багатьох інших. Шевченко слухає лекції в університеті, медико-хірургічній академії, вільному економічному товаристві, буває в Ермітажі, в приватних картинних галереях, на виставках, літературних зборах, на вечорах, концертах. Особливо зацікавили його лекції з пластичної анатомії, які читав російський учений, один із засновників вітчизняної анатомії та хірургії, уродженець Чернігівщини Ілля Васильович Буяльський. Про це він згадає в повісті «Художник», зберігся рисунок Шевченка «На лекції з анатомії», де зображено Буяльського під час викладання курсу остеології, та «Анатомічний малюнок». Коли в 1837 році Дантес смертельно поранив Пушкіна, запросили на консультацію саме Буяльського. До речі, ним разом з відомим скульптором Клодтом П.К (який зробив посмертну маску Кобзаря) відлита бронзова скульптура «Лежаче тіло», яка понині експонується в Лондонській та Парижській академіях.

Під час навчання в Академії мистецтв Шевченкові жилося нелегко. До того ж допікали хвороби. Восени 1839 року він знову захворів на тиф. Близький приятель поета, художник Ф.П.Пономарьов перевіз Тараса до своєї кімнати з антресолями у будинку Академії мистецтв. Саме тоді він намалював олійними фарбами автопортрет

1839-1840р.р., де зображено худорляве обличчя молодого людини із великими запаленими очима, загостреним носом. На ньому яскраво позначилися сліди виснажливої хвороби.

Навчаючись в Академії, Шевченко виявив себе не лише як обдарований художник, а й як талановитий поет. Ні нарікання вимогливого вчителя, наставника та вихователя Брюллова,

який в особі Шевченка хотів бачити тільки художника, ні надмірне завантаження – ніщо не могло зупинити творчого пориву Шевченка - поета. На початку 1840 року поет видав невеличку збірку своїх творів під назвою «Кобзар». «Ся маленька книжечка, – слушно зазначав І.Франко, – відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла мов джерело чистої холодної води, заясніла невідомою досі в українським письменстві ясністю, простою і поетичною грацією вислову». З щирим захопленням зустріла появу «Кобзаря» передова громадкість Росії. Через кілька років після виходу в світ «Кобзаря» В.М. Білозерський, один з організаторів Кирило-Мефодіївського товариства, писав: «Я поневоле приязно позадумався над тем, такого геніального человека мы имеем в Тарасе Григоровиче; ибо только гений посредством одного глубокого чувства способен угадывать и потребности народа и даже целого века, – к чему не приведет никакая наука, ни знания без огня поэтического...»,- де б він знав, що його слова актуальні й понині...

У жовтні 1842 р. Шевченко на пароплаві, що прямував до Стокгольма, виїхав з Петербурга, але в дорозі знову захворів. У листі до вчителя Харківської гімназії П.М.Корольова від 18 лист. 1842 р. він писав: «... так занедужав, що ледве привезли мене в Ревель, там трошки очуняв. Приїхав у це прокляте болото та й не знаю, чи вже й виїду. Хоч лікар і говорить, що ничево, одначе так кивне головою, що аж сумно дивиться. Сьогодні оце трошки легше стало, можна хоч перо в руках удержати. О, лебедику, як не хочеться кидать землю, хоч вона й погана! А треба буде, хоч воно ще й рано. Молю тільки милосердного бога, щоб поміг мені весни діждати, щоб хоч умерти на Україні».

У травні 1843р. поет здійснює свою заповітну мрію – через 14 років приїздить на береги Дніпра вже вільною людиною, студентом Академії мистецтв, автором «Кобзаря». Він побував у рідній Кирилівці, де жили його брати Йосип і Микита, сестри, родичі. Серце Тараса краєла туга від усвідомлення, що вони ще в ярмі, в кріпацькій неволі. Всюди на власні очі бачив Шевченко розбещене панське свавілля, горе знедоленого народу, жакливе життя кріпаків, їхні страждання і злидні. «Був я ... на Україні...- писав він своєму другові Я.Г.Кухаренку, – скрізь, був і все плакав, сплюндрували нашу Україну...» Повернувшись 1844 року до Петербурга, Шевченко пише поему «Сон», в якій з великою викривальною силою зображує картину самодержавної Росії. Поет таврує «коронованих катів» і прославляє революціонерів-декабристів:

**В кайдани убраний
Цар всесвітній!**

У 1845р. Шевченко закінчив Академію мистецтв, діставши звання «вільного художника». І, не чекаючи, поки йому видадуть атестат, виїхав на Україну. В середині серпня 1845р., маючи намір зустрітись із своїм давнім приятелем лікарем Андрієм Осиповичем Козачковським, поет приїхав у Переяслав. Про це згадає онук лікаря, заслужений учитель Таджицької РСР А.Козачковський: «Шевченко був у простому селянському одязі, жінка лікаря не впізнала Шевченка, подумала, що то відвідувач і сказала, щоб той зачекав. «Незнайомець забрався в густу траву, підклав під голову бриль і заснув»

У жовтні 1845 року, перебуваючи на Полтавщині, Шевченко застудився. Восени хворий Шевченко ще раз заїхав до Переяслава. Трохи підлікувавшись у Козачківського, поет вирушив далі по Україні..., але 24 грудня 1845р. знову занедужав : «Шевченко